

виходячи з понесених валових витрат, а також забезпечувати відповідне розширене їх відтворення, ліквідуючи фактичний дисбаланс між вказаними учасниками та уникаючи його виникнення в подальшому.

Література:

1. Бойко В.І. До проблем виробництва круп'яних культур в Україні / В.І. Бойко, О.А. Козак. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 48 с.
2. Нікішина О.В. Фактори стабілізації цін на зерновому ринку України / О.В. Нікішина // Економічні інновації: зб. наук. пр. – Одеса, 2012. – Вип. 42. – С. 172-186.
3. Андрусак В.М. Шляхи підвищення конкурентоспроможності виробництва зерна круп'яних культур / В.М. Андрусак // Зб. наук. пр. Луганського національного аграрного університету. Матер. міжнар. наук.-практ. конф. – в 3-х томах / За ред. В.Г. Ткачен-ко. – Луганськ: Вид-во “Елтон”, 2002. – №14 (26). – С. 194-196.
4. Ульяновченко О.В. Виробництво зернових культур в якості важеля для підвищення конкурентоспроможності господарств / О.В. Ульяновченко // Агроінком. – 2009. – № 9-12. – С. 9-13.
5. Ковбасюк О.О. Розвиток зернопродуктового підкомплексу України в сучасних умовах / О.О. Ковбасюк // Економіка АПК. – 2014. – № 7. – С. 122-127.

Анотація. В статті визначено та окреслено роль круп'яної галузі в розвитку аграрного сектору зокрема та національного господарства України в цілому. Виявлено вплив чинників на стан та динаміку розвитку галузі. Визначені сучасні тенденції досліджуваного ринку та вказані передумови покращення ситуації в сферах виробництва та переробки зерна круп'яних культур

Ключові слова: аграрний сектор, круп'яна галузь, продовольча безпека, національне господарство.

Аннотация. В статье определены и обозначены роль крупяной отрасли в развитии аграрного сектора в частности и национального хозяйства Украины в целом. Выявлено влияние факторов на состояние и динамику развития отрасли. Определены современные тенденции исследуемого рынка и указаны предпосылки улучшения ситуации в сферах производства и переработки зерна крупяных культур.

Ключевые слова: аграрный сектор, крупяная отрасль, продовольственная безопасность, национальное хозяйство.

Summary. The article defines and outlines the role of the grinding industry in the development of the agricultural sector in particular and the national economy of Ukraine as a whole. The influence factors on the state and trends of the industry. Identified current trends and market researched these prerequisites improvements in the production and processing of grain cereal crops

Keywords: agricultural sector, cereal industry, food security, national economy.

УДК 338.432

Манойленко М.В.

МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми. Аграрний сектор України з його базовою складовою, сільським господарством, є системоутворюючим в національній економіці, формує засади збереження суверенності держави – продовольчу та у визначених межах економічну,

екологічну та енергетичну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки та формує соціально-економічні основи розвитку сільських територій [1]. Окрім стабільного забезпечення населення країни якісним, безпечним, доступним продовольством, аграрний сектор України безперечно спроможний на вагомий внесок у вирішення світової проблеми голоду.

Подальше входження до світового економічного простору, посилення процесів глобалізації, лібералізації торгівлі вимагають адаптації до нових та постійно змінних умов, а відповідно – подальшого удосконалення аграрної політики. Український аграрний сектор з потенціалом виробництва, що значно перевищує потреби внутрішнього ринку, є ланкою, що з одного боку може стати локомотивом розвитку національної економіки та її ефективної інтеграції в світовий економічний простір, а з іншого – зростання доходів, задіяного в аграрній економіці сільського населення, що складає понад третину всього населення країни, дати мультиплікативний ефект у розвитку інших галузей національної економіки [2]. Проте характерною особливістю сучасного етапу трансформації аграрної сфери економіки України є мінливість і невизначеність ринкових умов, у яких функціонують аграрні підприємства. Саме це обумовлює пошук нових пріоритетів ефективності діяльності аграрного сектору, головним завданням яких є забезпечення стійкого розвитку та стабільності господарювання в умовах конкуренції у довгостроковій перспективі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою для дослідження економічної категорії «конкурентоспроможність» є наукові праці зарубіжних вчених С. Брю, Дж. Кларка, А. Курно, К. Макконнела, А.Маршалла, Б. Оліна, М. Портера, Д. Рікардо, Дж. Робінсона, А. Сміта, А.Томпсона, С. Фішера, П. Хейне, Е. Хекшера, Е. Чемберліна, Й. Шумпетера та ін. В Україні проблемі конкурентоспроможності приділяється увага такими вченими-економістами, як В. Андрійчук, В. Бойко, В. Галушко, В. Герасимчук, В. Дерев'яненко, А. Кандиба, А. Кредисов, М. Лендел, Д. Мельничук, М. Пітюлич, П. Саблук.

Виділення не вирішених раніше частини загальної проблеми. Теоретичні та методологічні розробки, викладені в працях науковців, присвячені переважно визначенню чинників, які впливають на рівень конкурентоспроможності промислового сектору економіки, розкривають підходи до характеристики та оцінки конкурентоспроможності. Однак недостатньо дослідженим залишається питання конкурентоспроможності аграрного сектору.

Мета статті. Практично не досліджені специфічні особливості конкурентного середовища аграрної сфери. Через нестійкість зовнішнього середовища діяльності аграрної сфери економіки і існуючі розбіжності в поглядах вчених економістів-аграріїв на окремі сторони цієї складної і багатогранної проблеми на практиці часто з'являються суперечливі рекомендації. Необхідно впровадження нових механізмів підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки.

Виклад основного матеріалу. Підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору має велике теоретичне та практичне значення для розвитку національного господарства України, насичення внутрішнього ринку доступними для всіх груп населення високоякісними продуктами харчування, розширення зовнішньоекономічних зв'язків [4]. Вирішення цих питань має комплексний характер для економіки країни, що пов'язаний із зміцненням здоров'я людей, підвищенням їх життєвого рівня, впровадженням інновацій і досягнень науково-технічного прогресу в аграрну сферу, забезпеченням національної продовольчої безпеки, зростанням зайнятості сільського населення, нарощуванням конкурентних переваг аграрних підприємств.

Україна є одним з найбільших світових виробників та експортерів сільськогосподарської продукції, вирощуючи понад 60 млн. т зернових та більше 10 млн. т насіння соняшника на рік. Зокрема, у 2014 р. валовий збір зернових досяг 63,8 млн. т, з них пшениця - 24,1 млн. т, кукурудза - 28,5 млн. т, ячмінь - 9 млн. т. При цьому у

загальному обсязі виробництва зернових переважає фуражне зерно: у 2014 р. продовольчого зерна було отримано 39%, фуражних зернових - 61%. Крім того, Україна займає перше місце у світі за обсягом виробництва соняшнику, а також виробництва та експорту соняшникової олії.

Україна значно наростила доходи від аграрного експорту протягом останнього десятиліття - вони збільшилися майже у 4 рази внаслідок зростання світових цін на сільськогосподарську продукцію, а також нарощування фізичних обсягів експорту АПК з України (рис. 1).

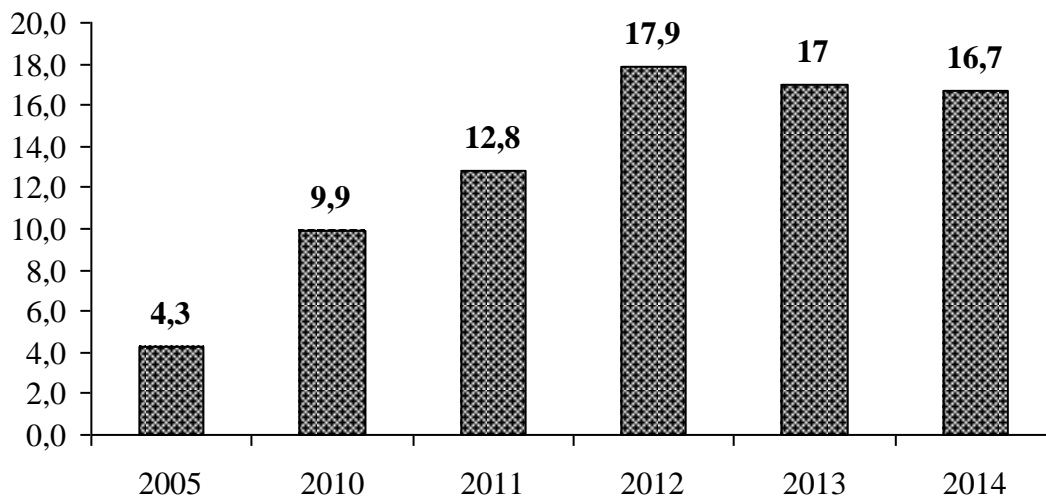

Рис. 1. Обсяги аграрного експорту, млрд. дол. США [3]

Фізичні обсяги експорту зернових за останні 10 років також більш ніж подвоїлися та становили 32,3 млн. тонн зерна у 2013-2014 маркетинговому році. Відповідно зросла роль АПК в загальному експорті. Так, у 2014 р. частка сільськогосподарських товарів та продукції харчової промисловості в загальному експорті України становила 30,9%, тоді як у 2010 р. вона була 19,3%, а у 2005р. - 12,6%. У 2014 р. АПК вперше став лідером за обсягами експорту в Україні, обігнавши навіть металургію (роль металургійного експорту зменшилася через військовий конфлікт на Сході країни та погіршення зовнішньої кон'юнктури).

Основні товарні групи аграрного експорту з України традиційно включають: зернові культури (12,1% загального експорту з України у 2014 р., причому близько 60% українського експорту зернових становить кукурудза і лише 30% - пшениця), насіння олійних рослин (3,1%), жири та олії тваринного або рослинного походження (7,1%), готові харчові продукти (5,7%), молоко та молочні продукти, яйця птиці, натуральний мед (1,1%) (рис. 2). В той же час Україна є нетто-імпортером живих тварин, риби, горіхів та спецій, продуктів з м'яса та риби.

Позитивна кон'юнктура світових сільськогосподарських ринків сприяла зростанню привабливості сектору АПК для внутрішнього та зовнішнього інвестування, в т.ч. з країн ЄС. Особливо привабливою для іноземних інвесторів була харчова промисловість, інвестиційні вкладення у харчову промисловість майже подвоїлися протягом останніх років та досягли 3287,2 млн. дол. або 5,7% усього обсягу прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну (2013 р). Сільськогосподарські підприємства акумулювали лише 1,4% ПІІ. Однак рівень інвестицій в основний капітал аграрного сектору все ще обмежений і потенціал сектору щодо збільшення врожайності та продуктивності праці залишається невикористаним. Хоча урожайність більшості зернових культур в Україні поступово збільшується, однак відстає від середніх європейських та світових показників, незважаючи на кращі умови для вирощування зернових культур в Україні. Урожайність

зернових в Україні в 2013 р. становила 39,9 ц/га, в т.ч. пшениці - 33,9 ц/га. В більшості країн Європи цей показник принаймні удвічі вищий.

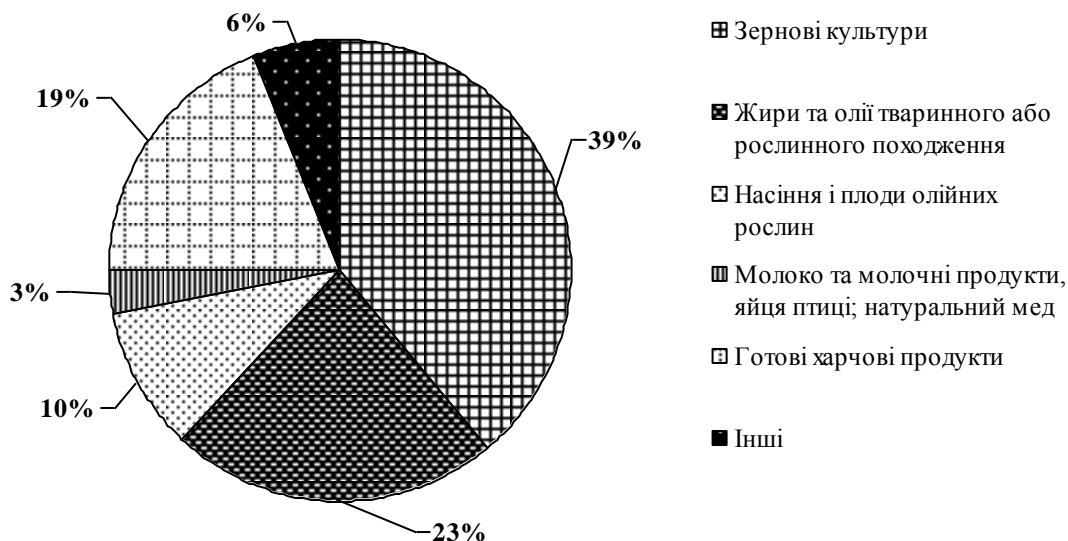

Рис. 2. Структура аграрного експорту у 2014 р., % до обсягу експорту АПК [3].

Основні бар'єри для підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору на сьогодні включають:

- Нестабільна, непрогнозована та непрозора державна політика, яка характеризується відсутністю єдиних правил гри для усіх виробників та секторів, надмірним втручанням уряду в роботу аграрних ринків (особливо це стосується експортних обмежень та розподілу експортних квот, цінового регулювання на окремі види аграрної продукції, системи оподаткування сектору, ін.), лобіюванням окремих інтересів з метою отримання монопольної ренти. Така політика створює несприятливий інвестиційний фон в секторі, що перешкоджає надходженню довгострокових інвестицій. Постійне відтермінування запровадження ринку с/г землі консервує стару неефективну систему землекористування та стримує розвиток сектору.

- Недостатнє фінансування сільського господарства, низький рівень кредитування сектору у порівнянні з подібними країнами. Ускладнений доступ до банківських кредитів та ресурсів міжнародних фінансових організацій. За даними опитувань, близько 75% українських компаній в АПК назвали поганий доступ до фінансування однією з основних перешкод для подальшого розширення та інвестицій. Головним джерелом фінансування серед підприємств агробізнесу залишається внутрішнє самофінансування з прибутку і особистих заощаджень. Тоді як можливості зовнішнього фінансування через банківський кредит дуже обмежені для сільгоспвиробників. Близько половини з виробників повинні продати відразу 80-100% нового врожаю, щоб забезпечити оборотний капітал.

- Відсутність ефективною та доступною інфраструктури аграрних ринків та системи маркетингу. Зокрема, дефіцит якісних потужностей для зберігання та перевалки зерна оцінюється близько в 21 млн. т. Малий та середній агробізнес особливо відчуває ускладнений доступ до інфраструктурних та логістичних потужностей, які концентруються в основному у великих агрохолдингах. Це значно обмежує можливості малого та середнього бізнесу в АПК щодо експорту.

- Неєфективна державна політика щодо підтримки експортерів. Основними перешкодами на шляху українських експортерів аграрної продукції (в першу чергу,

малого та середнього бізнесу) є: невідповідність українських стандартів європейським та міжнародним та низька якість виробленої продукції; недостатня інформація про особливості цільових експортних ринків; низька поінформованість невеликих аграрних виробників про можливості експорту на ринки ЄС; відсутність державних програм та інституцій з розвитку сільськогосподарського експорту; обтяжливі митні процедури та корупція на митниці, нерозвинена ринкова інфраструктура та проблеми з логістикою; неефективна система страхування с/г ризиків.

– Вразливість поточної моделі функціонування бізнесу великих агрохолдингів: залежність від зміни зовнішньої кон'юнктури, необхідності обслуговування боргів (зовнішні запозичення) та відсутності права власності на землю. На сьогодні спостерігається погіршення фінансового стану серед найпотужніших агрохолдингів України, проявом чого є зниження вартості їх акцій на іноземних фондових площадках та погіршення доступу до кредитних ресурсів як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках. Причини такої ситуації криються у поточному падінні цін, зокрема на кукурудзу та пшеницю на світових ринках. Погіршує ситуацію також відсутність можливостей українських агрохолдингів використовувати землю у якості застави.

Курс на євроінтеграцію має здійснюватись і надалі за умови дотримання національних економічних інтересів. Політика уряду вже нині повинна враховувати економічні інтереси підприємств агропромислового комплексу. Першочерговими повинні стати питання розвитку соціальної інфраструктури українського села, підвищення конкурентоспроможності продукції, вирішення земельного питання, розвитку консалтингових та дорадчих служб у сільському господарстві, тобто політика захисту внутрішнього ринку має ґрунтуватися на дотриманні стратегічного курсу на поетапну лібералізацію зовнішньоекономічних зв'язків саме в тих сферах, де з'являються конкурентні переваги [5]. Таким чином, узагальнюючи зазначимо, що для підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору необхідно вирішувати такі завдання: забезпечення сільськогосподарських товаровиробників сучасною технікою; створення новітніх технологій вирощування та підвищення урожайності сільськогосподарських культур, забезпечення приросту поголів'я худоби; фінансування сільськогосподарського виробництва та забезпечення фінансової підтримки виробників насінневого матеріалу, науково-дослідних установ, сортовипробувальних станцій; підготовка висококваліфікованих кадрів для села; удосконалення цінової політики; урахування специфіки виробництва сільськогосподарської продукції в регіонах.

Висновки і пропозиції. Мають бути вироблені фундаментальна програма побудови вигідних для економіки держави довгострокових і стабільних зовнішньоекономічних відносин і своя стратегія торговельних переговорів за прикладом країн з розвинутою ринковою економікою. Для успішного просування вітчизняної аграрної продукції на світові продовольчі ринки необхідне коректування зовнішньоторговельної політики за наступними напрямками:

- розвивати експортний потенціал АПК, при цьому необхідно дотримуватися балансу між внутрішнім і зовнішнім попитом на сільськогосподарську продукцію;
- диверсифікувати географічну структуру зовнішньої торгівлі сільськогосподарської продукції (насамперед експорту), мінімізуючи залежність від окремих держав (ринків), підсилюючи тим самим економічну безпеку країни;
- необхідно на рівні державних представництв та посольств України за кордоном вести пошук потенційних покупців вітчизняної аграрної продукції, підтримувати й розвивати дипломатичні відносини з реальними партнерами, формувати імідж України як потужного світового експортера сільськогосподарської продукції;
- забезпечити на державному рівні збалансованість експорту й імпорту сільськогосподарської продукції, тобто домагатися збільшення позитивного сальдо в зовнішній торгівлі - перевищення експорту над імпортом.

Крім того, необхідно впровадити механізми, які підвищують інвестиційну привабливість аграрного сектора. Без різкого збільшення обсягів інвестування, у тому числі значною мірою з-за кордону, важко розраховувати на швидкий і безболісний вихід сільського господарства із кризи. Адже вирішити питання матеріально-технічного переозброєння галузі без залучення інвестиційних і кредитних ресурсів неможливо. Для іноземних інвесторів цікава сільгосппродукція, яку можна провадити в Україні за собівартістю значно нижче від світової.

Анотація. Досліджено місце і значення аграрного сектора на внутрішньому і зовнішньому ринках. Визначено зовнішньоторговельний оборот продукції аграрного сектора України. Доведено, що розвиток аграрного сектора залежить від впровадження агроінновацій. Запропоновано механізми, що впливають на поліпшення конкурентних позицій продукції аграрного сектора на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Ключові слова: аграрний сектор, внутрішній ринок, експорт, імпорт, конкурентоспроможність.

Аннотация. Исследовано место и значение аграрного сектора на внутреннем и внешнем рынках. Определен внешнеторговый оборот продукции аграрного сектора Украины. Доказано, что развитие аграрного сектора зависит от внедрения агроинноваций. Предложены механизмы, влияющие на улучшение конкурентных позиций продукции аграрного сектора на внутреннем и внешнем рынках.

Ключевые слова: аграрный сектор, внутренний рынок, экспорт, импорт, конкурентоспособность.

Summary: Explore the place and importance of the agricultural sector in the domestic and foreign markets. Designated foreign trade turnover of the agrarian sector of Ukraine products. It was determined that the development of the agricultural sector depends on the implementation agroinnovatsy. The mechanisms that affect the improvement of the competitive position of products of the agricultural sector in the domestic and foreign markets.

Keywords: agriculture, internal market, exports, imports, competitiveness.

Список використаних джерел:

1. Бакум В.В. Самоорганізація в агропромислових регіональних кластерах / В.В. Бакум // Економіка АПК. – 2009. – № 1 (171). – С. 21-27.
2. Веб-сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс] / – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Звіт про конкурентоспроможність України 2014. Назустріч економічному зростанню та процвітанню / Фонд «Ефективне управління» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.feg.org.ua>.
4. Зубець М.В. Інноваційно-випереджувальна модель якісно нового розвитку агропромислового виробництва / М.В. Зубець, П.Т. Саблук, С.О. Тивончук // Економіка АПК. – 2008. – № 12 (170). – С. 3-8.
5. Особливості формування регіональних агропромислових кластерів / [М.Ф. Кропивко, Д.І. Мазоренко, І.О. Белебеха та ін.] // Економіка АПК. – 2014. – № 10. – С. 7-15.